

สงครามทางบก

กฎเกณฑ์ในการทำสงครามทางบกได้กำหนดอยู่ในอนุสัญญา
กรุงเฮกฉบับที่ 4 ค.ศ. 1907 เรียกว่า กฎหมายและจารีตประเพณี การ
ทำสงครามทางบกซึ่งมีรากฐานและหลักเกณฑ์มาจากอนุสัญญาเกี่ยวกับ
กฎเกณฑ์การทำสงครามทางบกกรุงเฮก วันที่ 29 กรกฎาคม ค.ศ. 1899

กองทัพคู่สงคราม

การต่อสู้ระหว่างคู่สงครามเป็นการต่อสู้ระหว่างกองทัพของคู่สงคราม คือ บก เรือ อากาศ กองทัพเท่านั้นที่จะมีสิทธิทำสงคราม ในกองทัพอาจจะประกอบด้วยบุคคล 2 ประเภท คือ ผู้ทำการรบ Combatant และผู้ไม่ได้ทำการรบ Non-Combatant ผู้ที่ทำการรบอาจจะเป็นทหารเกณฑ์ของรัฐหรือของอาณานิคมหรือทหารอาสาสมัคร ไม่ว่าจะมีความเชื่อชาติอย่างใดก็ตาม ซึ่งกระทำการรบอย่างแท้จริง ส่วนผู้ที่ไม่ได้ทำการรบเช่นแพทย์ทหาร ผู้ส่งเสบียงถือว่ารวมอยู่ในกองทัพด้วย นอกจากนี้ยังมีบุคคลธรรมดาที่ไม่ได้ร่วมในกองทัพ แต่เป็นผู้ติดตามกองทัพ และไม่มีสิทธิที่จะทำการต่อสู้ เช่น ทูต หรือผู้สื่อข่าวก็ถือว่ารวมอยู่ในกองทัพด้วยโดยทางอ้อม บุคคลจำพวกนี้ไม่มีสิทธิที่จะทำการสู้รบแต่ถ้าหากถูกจับ ตามอนุสัญญากรุงเฮก กำหนดให้มีสิทธิจะได้รับการปฏิบัติในฐานะเชลยศึก เหมือนผู้ทำการสู้รบเช่นกัน

ผู้ทำการรบเท่านั้นที่มีสิทธิทำการสู้รบ สำหรับเอกชน ถ้าหากไปทำการต่อสู้ก็ต้องถูกลงโทษ ในสมัยก่อนเมื่อเกิดสงคราม การแบ่งแยกระหว่างผู้ทำการรบและพลเรือนไม่ชัดเจน เพราะรัฐเล็ก ๆ ไม่มีกองทัพที่มีกำลังเพียงพอ จึงต้องอาศัยประชาชน โดยถือว่าประชาชนต้องจับอาวุธเข้าทำสงคราม แต่ในปัจจุบันสภาพการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป การแบ่งแยกระหว่างผู้ทำการรบและพลเรือนเป็นไปโดยชัดเจน

มีปัญหาเกี่ยวกับกลุ่มบุคคลที่จับอาวุธขึ้นต่อสู้ เมื่อกองทัพของศัตรูรุกไล่เข้ามา (Levée en Masse) จะถือว่าประชาชนเหล่านั้นได้รับการปฏิบัติในกรณีที่ถูกจับกุม เช่นผู้ทำการรบโดยชอบหรือไม่ อนุสนธิสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 4 ค.ศ. 1907 ได้ระบุให้สิทธิบุคคลเหล่านี้เหมือนคู่สงคราม ถ้า

1. ถืออาวุธโดยเปิดเผย และ
2. ปฏิบัติการรบตามกฎหมาย และจารีตประเพณีในการทำ

สงคราม

เมื่อถูกจับก็จะได้รับการปฏิบัติเยี่ยงเชลยศึก ซึ่งตรงกับข้อกำหนดในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949

เป็นที่น่าสังเกตว่าตามอนุสัญญาดังกล่าว คุ่มครองเฉพาะกรณีที่ประชาชนจับอาวุธขึ้นสู้เมื่อกองทัพศัตรูรุกเข้ามา แต่ถ้าเป็นกรณีที่ประชาชนจับอาวุธขึ้นต่อสู้ต่อศัตรูที่ได้ยึดครองประเทศไว้แล้ว ในกรณีนี้อนุสัญญากรุงเฮกไม่ได้กล่าวถึง เมื่อ ค.ศ. 1914 ประชาชนชาวเบลเยียมที่จับอาวุธต่อสู้เมื่อเยอรมันยึดครองเบลเยียมได้ถูกฆ่าตายอย่างทารุณมากมาย

สำหรับกองอาสารักษาดินแดนหรือกองอาสาสมัคร รวมทั้งขบวนการใต้ดินซึ่งไม่ได้รวมอยู่ในกองทัพจะได้รับสิทธิเหมือนทหารของกลุ่มสงครามหรือไม่อนุสัญญากรุงเฮกได้ยอมรับให้สิทธิดังกล่าวถ้าหากกองทหารนั้นมี

1. หัวหน้ารับผิดชอบ
2. มีเครื่องหมายชัดเจนเห็นได้ไกล
3. ถืออาวุธโดยเปิดเผย
4. ปฏิบัติตามกฎหมายและจารีตประเพณีในการทำสงคราม

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีกองอาสาสมัครที่ทำการต่อต้านการยึดครองของเยอรมันในฝรั่งเศส ซึ่งเยอรมันไม่ยอมรับให้สิทธิเหมือนกลุ่มสงคราม เพราะเยอรมันถือว่าการมีหัวหน้ารับผิดชอบอย่างเดียวไม่พอ แต่รัฐบาลต้องรับรองหรืออนุญาตกองกำลังดังกล่าวด้วย สัญญาสงบศึกที่เยอรมันทำกับฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1940 ได้ระบุนำมิให้รัฐบาลฝรั่งเศสอนุญาต หรือรับรองแก่กองอาสาสมัคร โดยถือว่าผู้ทำการต่อต้านเป็นอาชญากร ฉะนั้นเยอรมันจึงไม่ต้องเคารพสิทธิของกลุ่มสงคราม ปรากฏว่าเยอรมันได้สังหารสมาชิกของกองอาสาสมัครไปเป็นจำนวนมาก

กฎเกณฑ์ในการสู้รบ

สงครามเมื่อเกิดขึ้น รัฐคู่สงครามก็ต้องพยายามใช้อาวุธทุกชนิดที่จะทำลายล้างชีวิตและทรัพย์สินของรัฐศัตรูให้มากที่สุด ซึ่งการใช้อาวุธร้ายแรงบางชนิดขัดต่อศีลธรรม เมื่อสมัยก่อน รัฐคู่สงครามสามารถใช้วิธีการรบและอาวุธทุกอย่างทำลายล้างศัตรู ได้เคยมีการห้ามใช้ยาพิษ ในสมัยประมวลกฎหมายมานู (Code of Manu) แต่ก็ไม่มีข้อห้ามหรือกำหนดเกี่ยวกับการใช้อาวุธร้ายแรงเกือบจะถือได้ว่า รัฐสามารถจะใช้อาวุธได้

ทุกชนิด เพื่อทำลายศัตรูให้พินาศได้ Grotius กล่าวว่า Licere in bello quae ad finem sunt necessaria เนื่องจากอาวุธที่ใช้ในการทำสงครามได้รับการคิดค้นให้ร้ายแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ก่อให้เกิดความทารุณโหดร้ายขัดต่อหลักของศีลธรรม เพื่อยุติการใช้อาวุธที่ป่าเถื่อน มาตรา 22 ของอนุสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 4 ค.ศ. 1907 จึงได้ระบุว่า คู่สงครามไม่มีเสรีภาพอันไม่จำกัดในวิธีที่ใช้ในการทำลายศัตรู ก่อนและหลังการประชุมกรุงเฮกปี ค.ศ. 1907 ก็ได้มีการตกลงห้ามการใช้อาวุธบางชนิดในการทำสงคราม เช่น

1. การประกาศที่ St.Petersburg วันที่ 11 ธันวาคม ค.ศ. 1868 ห้ามใช้กระสุนระเบิดที่มีน้ำหนักเกินกว่า 400 กรัม

2. ห้ามการใช้กระสุนขยายตัว (dum-dum) ซึ่งทำให้บาดแผลขยายกว้างโดยประกาศกรุงเฮก 29 กรกฎาคม 1899 dum-dum เป็นชื่อตำบลหนึ่งในประเทศอินเดียซึ่งอังกฤษผลิตกระสุนชนิดนี้และได้นำไปใช้ในสงครามล่าเมืองขึ้น

3. ห้ามการใช้แก๊สพิษ โดยประกาศกรุงเฮกฉบับเดียวกัน แก๊สพิษได้เริ่มใช้ครั้งแรกโดยเยอรมัน ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และฝ่ายสัมพันธมิตรได้ใช้แก๊สพิษเป็นการโต้ตอบบ้าง

4. สัญญากรุงวอชิงตัน 6 กุมภาพันธ์ 1922 และพิธีสาร (Protocol) เจนีวา 17 มิถุนายน 1925 ก็ได้ห้ามการใช้แก๊สพิษและห้ามใช้เชื้อโรคในการทำสงคราม พิธีสารฉบับนี้มีสมาชิก 38 ประเทศลงนาม ซึ่งประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ได้ยอมรับจะปฏิบัติต่อเมื่อฝ่ายตรงข้ามปฏิบัติเช่นเดียวกัน อิตาลีได้ละเมิดกฎดังกล่าวในการทำสงครามกับเอธิโอเปียในปี ค.ศ. 1934-1936 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศคู่สงครามไม่ได้ใช้แก๊สพิษหรือเชื้อโรคในการทำสงครามเลย สมัชชาสหประชาชาติได้ลงมติในปี ค.ศ. 1966 ว่า การห้ามใช้อาวุธเชื้อโรคเป็นหลักการทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศที่บังคับแก่ทุกรัฐ ไม่จำเป็นต้องเป็นภาคีของสนธิสัญญาก็ต้องปฏิบัติตาม พิธีสารเจนีวา ค.ศ. 1925 กำหนดห้าม

ก. การใช้แก๊สสาละก แก๊สพิษ หรือแก๊สอื่นใดตลอดจนน้ำยาวัตถุ หรือเครื่องมืออื่นที่มีลักษณะอย่างเดียวกันในการทำสงคราม

ข. ห้ามการใช้อาวุธเชื้อโรคในการทำสงคราม

เมื่อเริ่มสงครามโลกครั้งที่ 2 อังกฤษได้เสนอต่อญี่ปุ่นให้เคารพพิธีสารเจนีวาฉบับนี้ ซึ่งญี่ปุ่นไม่ได้เป็นภาคีด้วย สำหรับเยอรมันให้คำมั่นว่าจะปฏิบัติตาม ในสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐและฝ่ายสัมพันธมิตรไม่ได้ใช้แก๊สพิษทำสงครามเลย แต่สหรัฐได้นำมาใช้ในเวียดนามใต้ ผู้แทนสหรัฐได้แถลงต่อที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่ากฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้ห้ามการใช้แก๊สพิษในการปราบปรามการจลาจลในประเทศ

ประธานาธิบดีนิกสัน ได้แถลงเมื่อวันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1969 ว่า

1. สหรัฐพร้อมที่จะไม่ใช้อาวุธเคมี เชื้อโรค และจะทำลายที่มีอยู่
2. สหรัฐจะไม่ใช้อาวุธดังกล่าวเริ่มต้นก่อน

เขามีความเห็นว่ สภาสูงควรจะอนุมัติสัตยาบันพิธีสารเจนีวา 1925 (อเมริกาเพิ่งเข้ามาเป็นภาคีในปี ค.ศ. 1975) แต่เขาเห็นว่า สารปนเปื้อน และแก๊สน้ำตาซึ่งสหรัฐนำมาใช้ในเวียดนามใต้ไม่อยู่ในข้อห้ามของพิธีสารเจนีวา ค.ศ. 1925 แต่คณะกรรมการการเมืองขององค์การสหประชาชาติในปี ค.ศ. 1969 มีความเห็นตรงกันข้ามว่า การใช้สารเคมีที่มีผลโดยตรงต่อมนุษย์ สัตว์ และพืชต้องห้ามตามพิธีสารเจนีวา ซึ่งสมัชชาสหประชาชาติได้ลงมติเมื่อ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1969 เห็นพร้อมด้วย และกล่าวว่า การใช้อาวุธเคมี เชื้อโรค ในการทำสงครามเป็นสิ่งที่ละเมิดหลักการกฎหมายระหว่างประเทศ

5. ข้อตกลง Benes 1932 เกี่ยวกับการใช้อาวุธเคมี

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการใช้อาวุธใหม่ที่มีประสิทธิภาพในการทำลายสูงคือระเบิดปรมาณู ซึ่งอเมริกาได้ทิ้งที่เมืองฮิโรชิมา และนางาซากิ ที่ญี่ปุ่น ทำให้พลเมืองเสียชีวิตไปหลายแสนคน นักนิติศาสตร์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ระเบิดปรมาณูเป็นอาวุธที่ขัดต่อหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศเพราะ

1. ก่อให้เกิดการเจ็บปวดเกินขนาด
2. กัมมันตภาพรังสีแผ่ขยายไปทั่ว ไม่สามารถทำลายเฉพาะผู้

ทำการรบได้ หลังสงครามก็ได้มีการพยายามที่จะห้ามการใช้ระเบิดปรมาณูในการทำสงคราม แต่ก็ยังไม่มีสนธิสัญญาหรือข้อตกลงใด ๆ เกิดขึ้น คณะกรรมการพลังงานปรมาณูของสหประชาชาติได้เคยร่างแผน Baruch ที่จะห้ามการใช้ระเบิดปรมาณูในการสงคราม แต่แผนการนี้ไม่ประสบผลสำเร็จเพราะรัสเซียปฏิเสธ เนื่องด้วยเกิดมีปัญหาเกี่ยวกับการตรวจตราและทำลายระเบิดที่มีอยู่แล้ว องค์การกาชาดสากลก็ได้เคยร้องขอให้ระงับการใช้ระเบิดปรมาณูในการทำสงครามเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 1950 องค์การสันติภาพโลกก็ได้ลงมติที่กรุงเวียนนาเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน ค.ศ. 1951 ประณามการใช้อาวุธปรมาณู ซึ่งทำลายชีวิตพลเรือนที่ไม่ได้ทำการสู้รบเลยอันผิดหลักมนุษยธรรม และสมัชชาสหประชาชาติก็ได้เคยลงมติทำนองเดียวกัน

นอกจากนั้นเยอรมันยังใช้อาวุธจรวด V_1 , V_2 ยิงเกาะอังกฤษระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 อาวุธชนิดนี้เพิ่งได้รับการคิดค้นประดิษฐ์ขึ้น โดยผู้ยังไม่สามารถที่จะควบคุมให้ถูกเป้าหมายได้แน่นอน เมื่อยังไปอาจจะไปถูกพลเรือน จึงนับว่าขัดกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ระบุให้กระทำต่อเป้าหมายทางทหารเท่านั้น

6. ข้อตกลงห้ามการใช้กับระเบิดทำเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม ค.ศ. 1997 ที่แคนาดา ข้อตกลงฉบับนี้ ระบุห้ามการผลิตมีไว้ในครอบครอง การซื้อขายกับระเบิดรวมทั้งการทำลายกับระเบิดทั่วโลกภายใน 4 ปี ทุ้หรือเคลื่อนย้ายกับระเบิดให้หมดสิ้นภายใน 10 ปี ชาติที่ปฏิเสธการลงนามได้แก่ สหรัฐ รัสเซีย จีน ตุรกี อิหร่าน อิรัก ลิเบีย อียิปต์ อินเดีย ปากีสถาน อิสราเอล เกาหลีเหนือ-ใต้ และเวียดนาม สหรัฐระบุว่าพร้อมลงนามข้อตกลงฉบับนี้ หากนานาชาติยอมรับเงื่อนไขในการปกป้องชีวิตทหารสหรัฐ จำนวน 37,000 คน ในเกาหลีใต้ เพราะสหรัฐได้วางกับระเบิดไว้เป็นจำนวนมากในคาบสมุทรเกาหลี เพื่อป้องกันการคุกคามของเกาหลีเหนือต่อเกาหลีใต้และระบุว่าสหรัฐพร้อมลงนามสนธิสัญญาฉบับนี้ใน 10 ปีข้างหน้า ในปี 2546 สหรัฐจะเลิกใช้กับระเบิดทั่วโลก ยกเว้นในคาบสมุทรเกาหลีใต้ไทยได้เข้าเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาฉบับนี้ด้วย

มาตรา 23 ของอนุสัญญากรุงเฮก เกี่ยวกับกฎหมายและประเพณีในการทำสงครามทางบกได้ระบุหลักเกณฑ์ในการทำสงคราม อาทิเช่น ห้ามใช้อาวุธเป็นพิษ ห้ามฆ่าศัตรู ซึ่งลดอาวุธแล้วหรือไม่มีทางป้องกันตัวเอง ห้ามใช้อาวุธของทุตสันติ ห้ามใช้เครื่องแบบของศัตรู หรือเครื่องแบบของกาชาด ห้ามบังคับให้คนในสัญชาติของศัตรูช่วยรบ ห้ามใช้อาวุธที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดเกินขนาดโดยไม่จำเป็น

ซึ่งพอสรุปได้ว่าอนุสัญญากรุงเฮก มีข้อกำหนด

1. ห้ามการใช้วิธีป่าเถื่อนโหดร้ายทารุณ
2. ห้ามการกระทำที่หักหลัง ไม่สุจริต ไม่รักษาคำพูด

บุคคลผู้ติดตามไปกับกองทัพโดยมิได้เป็นผู้ทำการรบย่อมไม่ถูกฆ่าหรือทำร้าย แต่อาจจะได้รับอันตรายเพราะการสู้รบได้ อนุสัญญากรุงเฮก นอกจากจะห้ามใช้อาวุธบางชนิดในการทำสงครามยังรับรองวิธีการในการทำสงคราม เช่นการจารกรรม การใช้กลอุบาย และทุตสันติ

การจารกรรม (Spying) มาตรา 29 ของอนุสัญญากรุงเฮก ได้กล่าวว่าจารกรรมหมายถึง บุคคลกระทำการอย่างลับ ๆ ใช้วิธีหลอกลวงต่าง ๆ เช่นปลอมแปลงตัวเพื่อรวบรวมข่าวสารในยุทธบริเวณของผู้เป็นฝ่ายในสงครามด้วยเจตนาจะแจ้งแก่ฝ่ายตรงข้าม สนธิสัญญากรุงเฮกรับรองการจารกรรมเป็นสิ่งที่กระทำได้ไม่ขัดกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศเป็นธรรมดาอยู่เอง ในการทำสงครามที่รัฐคู่สงครามจำเป็นจะต้องพยายามทราบข่าวความเคลื่อนไหวของข้าศึกไม่ว่าจะเป็นทางยุทธศาสตร์ หรือทางการเมืองก็ตาม แต่ถึงแม้กฎหมายระหว่างประเทศจะยอมรับว่าการจารกรรมเป็นสิ่งกระทำได้ แต่การทำจารกรรมนั้นก็มิพินิจ เมื่อฝ่ายตรงข้ามจับตัวได้ ถ้าหากถูกจับตัวได้ขณะกระทำการจารกรรม ผู้ทำการจารกรรมจะถูกลงโทษทันทีไม่ได้ จะต้องมีการสอบสวนและพิพากษาเสียก่อน หากจารชนมิได้ถูกจับขณะกระทำการจารกรรม แต่ถูกจับได้ภายหลังที่กลับไปกองทัพของตนแล้ว เมื่อถูกจับภายหลังจะต้องปฏิบัติเช่นเชลยศึกเท่านั้น จะย้อนกลับไปเอาความผิดเกี่ยวกับการจารกรรมที่ได้ทำไปแล้วไม่ได้ ทหารที่ไม่ได้ปลอมตัวเข้าไป ในเขตปฏิบัติการของศัตรูเพื่อสืบหาข่าว ไม่ถือว่าเป็นจารชนหรือบุคคลที่กระทำการโดยเปิดเผย เช่นผู้สังเกตการณ์ในลูกบันลูนหรือในเครื่องบิน ไม่นับเป็นการจารกรรม จารชนเมื่อถูกจับก็จะถูกลงโทษตามกฎหมายภายในของรัฐที่ทำการจับกุม ซึ่งปกติเป็นโทษรุนแรงอาจถึงประหารชีวิต รัฐคู่สงครามที่ถูกจารกรรมไม่มีสิทธิ์จะเรียกร้องค่าเสียหายที่ถูกจารกรรมต่อรัฐที่ทำการจารกรรม

การใช้กลอุบาย วิธีการทำสงครามอีกชนิดหนึ่งซึ่งมาตรา 24 อนุสัญญากรุงเฮกยอมรับให้ใช้ในการทำสงครามได้คือ การใช้กลอุบายหลอกลวงรัฐคู่ศัตรู เพื่อมุ่งหวังในชัยชนะเช่นในประวัติศาสตร์ก็มีการใช้มาปลอมและให้ทหารเข้าไปอยู่ในนั้นที่สงครามเมืองทรอย หรือการใช้เครื่องบิน

ชาวในขณะที่หิมะตก การส่งข่าวปลอมให้โดยใช้รหัสลับของศัตรู การจุดไฟแสดงที่ตั้งของกองทัพปลอมนับได้ว่าเป็นกลอุบายที่อาจจะนำมาใช้เพื่อชัยชนะในการสงครามและเป็นที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ แต่กลอุบายที่ใช้ได้ตามอนุสัญญานั้นต้องเป็นกลอุบายที่เหมาะสม กลอุบายที่ไม่เหมาะสมไม่ได้รับการรับรองตามอนุสัญญานี้ อนุสัญญาก็ไม่ได้ระบุให้แน่ชัดไปว่ากลอุบายใดที่ไม่เหมาะสมหรือเหมาะสม นักกฎหมายหลายท่านเห็นว่า กลอุบายที่ไม่เหมาะสมเป็นกลอุบายที่มีลักษณะหักหลังไม่รักษาคำพูด เช่น การใช้ธง เครื่องหมาย เครื่องแบบของศัตรู การหลอกลวงใช้ธงขาวแล้วกลับโจมตี

ทูตสันติ ระหว่างดำเนินการสงครามนั้นคู่สงครามอาจจะต้องการเจรจากับศัตรูเพื่อกำหนดเงื่อนไข หรือแลกเปลี่ยนเงื่อนไขในการทำสงครามหรือยุติสงคราม อนุสัญญากรุงเฮก มาตรา 32 ได้ยอมรับรัฐสิทธิของทูตสันติซึ่งหมายถึงบุคคลซึ่งรัฐคู่สงครามได้อนุญาตให้ทำการเจรจากับฝ่ายศัตรู ทูตสันติต้องมีธงขาวเป็นเครื่องหมาย อนุสัญญายอมรับสิทธิอันล่วงละเมิดมิได้ของทูตสันติผู้ถือธงขาวและล่ามผู้เป่าแตรและตีกลองจะไม่ถูกฝ่ายศัตรูจับกุมหรือทำร้าย สิทธิล่วงละเมิดมิได้ดังกล่าวจะหมดสิ้นไป ถ้าหากบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองได้ถือโอกาสในขณะที่เจรจาเพื่อมาสืบเอาข่าวหรือกระทำการใดอันเป็นการทรยศในกรณีนี้สิทธิในการได้รับการคุ้มครองหมดสิ้น ทูตสันติอาจจะถูกจับกุมลงโทษได้ อนึ่ง ฝ่ายศัตรูมีสิทธิที่จะปฏิเสธไม่ยอมรับทูตสันติได้

การระดมยิงด้วยปืนใหญ่ อนุสัญญากรุงเฮกมีความประสงค์จะปกป้องชีวิตพลเรือนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสู้รบ มาตรา 25-28 จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการระดมยิงด้วยปืนใหญ่ (Bombardment) ระหว่างการต่อสู้ในสนามรบ การระดมยิงด้วยปืนใหญ่เป็นของธรรมดาไม่ต้องห้าม แต่สำหรับการระดมยิงนอกสนามรบต้องไม่กระทำต่อเมืองเปิด ซึ่งหมายถึงเมืองหมู่บ้านเกษตรสถานซึ่งมิได้มีการป้องกัน สำหรับเมืองที่มีการป้องกัน (Defended City) คือเมืองที่มีทหารคอยป้องกัน การระดมยิงกระทำได้ในเงื่อนไขที่ว่า ผู้บัญชาการทหารที่เข้าตีต้องบอกกล่าวให้ผู้ถูกโจมตีทราบเสียก่อนซึ่งโดยปกติก็ต้องแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือฝ่ายปกครองตามที่จะพึงกระทำได้ ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้เวลาแก่ผู้ที่ถูกโจมตีจะได้อพยพหรือประกาศให้พลเมืองออกไปจากที่ ๆ จะถูกโจมตี การโจมตีจะต้องมุ่งเฉพาะ

กิจการทางทหารเท่านั้น สถานที่บางแห่งได้ถูกกำหนดให้รอดพ้นจากการโจมตี ผู้โจมตีจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ระดมยิงสถานที่ทางศาสนา เช่น โบสถ์ ศาลปะและวิทยาศาสตร์ สถานการกุศล อนุสาวรีย์ โรงพยาบาล ซึ่งเป็นหน้าที่ผู้ถูกโจมตีจะต้องทำเครื่องหมาย สถานที่เหล่านี้ติดไว้ให้เห็นเด่นชัด และแจ้งให้ฝ่ายระดมยิงทราบ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ได้มีการละเมิดกฎเกณฑ์ดังกล่าวซึ่งส่วนใหญ่กระทำโดยเยอรมัน

เชลยศึก

ทหารข้าศึกที่ถูกจับได้จะต้องตกเป็นเชลยศึก เมื่อสมัยโบราณผู้ที่ถูกจับเป็นเชลยศึกอาจจะถูกฆ่าหรือปฏิบัติอย่างใดแล้วแต่ผู้จับได้จะกระทำ ซึ่งอาจจะถึงฆ่าหรือใช้งานอย่างฐานะเป็นทาส Grotius มีความเห็นว่าเชลยศึกอาจจะถูกกระทำเยี่ยงทาส ต่อมาเมื่อศาสนาคริสต์เริ่มมีอิทธิพลทำให้การปฏิบัติต่อเชลยศึกลดลงดีขึ้นได้มีการปล่อยตัวเชลยศึกเมื่อได้รับค่าไถ่และเริ่มถือว่าเชลยศึกเป็นเชลยศึกของรัฐไม่ใช่เชลยศึกของทหารผู้จับได้ ในศตวรรษที่ 18 เกิดมีความคิดว่าการจับเชลยศึคนั้นไม่ใช่เป็นมาตรการปราบปราม แต่เป็นมาตรการป้องกันเท่านั้น เพื่อมิให้เชลยศึกได้หนีไปและกลับมารบใหม่ จึงเห็นว่าเชลยศึกควรจะได้รับ การปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม จากความเห็นดังกล่าวทำให้เกิดมีอนุสัญญาหลายฉบับที่วางกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก เช่น การประกาศที่ปารีสเซลล์ (เบลเยียม) ในปี ค.ศ. 1874 (มาตรา 23-29) อนุสัญญากรุงเฮก 1899 และ 1907 เนื่องจากอนุสัญญากรุงเฮกยังมีข้อความไม่รัดกุม จึงได้มีการทำอนุสัญญาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึกที่เจนีวา วันที่ 27 กรกฎาคม 1929 โดยมีรัฐ 47 รับเป็นภาคีในอนุสัญญา แต่ประเทศบางประเทศ เช่น รัสเซีย จีน ญี่ปุ่น ไม่ได้ร่วมเป็นภาคีด้วย ประเทศเหล่านี้อ้างว่าในเมื่อตนไม่ได้เป็นคู่สัญญาก็ไม่จำเป็นต้องผูกพันตามข้อกำหนดในอนุสัญญา ซึ่งทำให้เกิดการปฏิบัติต่อเชลยศึกจากรัฐคู่สงครามอีกฝ่ายหนึ่ง ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมันทำการละเมิดกฎในอนุสัญญา 1929 โดยปฏิบัติต่อเชลยศึกของฝ่ายสัมพันธมิตรอย่างไร้มนุษยธรรม เพราะอ้างว่ารัสเซียซึ่งมิได้เป็นภาคีแห่งอนุสัญญา 1929

ก็ได้ปฏิบัติเคลยศึกของเยอรมันอย่างโหดร้ายไม่เคารพข้อบังคับของอนุสัญญา 1,321,000 เคลยศึกเยอรมันใน 3,730,000 คนตายหรือหายสาบสูญ เคลยศึกรัสเซียตายโดยใช้รากสาตใหญ่ถึง 2,300,000 คน

อนุสัญญาเจนีวา 1929 มีข้อบกพร่องหลายอย่างในการคุ้มครองสถานะของเคลยศึก โดยเฉพาะผลของสัญญาที่ใช้บังคับเฉพาะภาคีของอนุสัญญาเท่านั้น การปฏิบัติของคู่สงครามในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเคลยศึก โดยไม่เคารพกฎเกณฑ์ที่กำหนดในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1929 เกี่ยวกับการคุ้มครองเคลยศึก ทำให้รัฐต่าง ๆ 63 รัฐได้ร่วมกันร่างอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1949 ขึ้น สนธิสัญญานี้เพิ่มอำนาจรัฐเป็นกลางที่จะเข้าไปให้ความคุ้มครองแก่รัฐคู่สงคราม ควบคุมช่วยเหลือและป้องกันเกี่ยวกับเคลยศึกได้มากยิ่งขึ้น กำหนดให้มีการส่งเคลยศึกกลับประเทศในทันทีที่สงครามยุติ จากประสบการณ์เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการหน่วงเหนี่ยวเคลยศึกไว้เป็นเวลานานกว่าจะส่งตัวกลับประเทศและนอกจากนั้นยังกำหนดให้อนุสัญญามีผลใช้บังคับ ไม่เฉพาะในกรณีสงครามระหว่างภาคีแห่งอนุสัญญาเท่านั้น แต่ใช้กับสงครามระหว่างภาคีกับรัฐอื่น เมื่อรัฐอื่นยอมรับปฏิบัติตามอนุสัญญานี้ไม่ว่าจะเป็นสงครามที่มีการประกาศหรือกรณีพิพาทด้วยอาวุธอย่างอื่นใด และในปี ค.ศ.1977 รัฐบาลประเทศต่าง ๆ 70 ประเทศได้ร่างอนุสัญญาเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 เกี่ยวกับการป้องกันผู้ประสพภัยของสงครามและเคลยศึก ซึ่งปัจจุบันยังไม่ได้ใช้บังคับกับประเทศไทย เพราะยังไม่ได้รับการให้สัตยาบัน

มาตรา 4 ของอนุสัญญาเจนีวา 1949 ได้กำหนดชนิดของบุคคลซึ่งเมื่อถูกจับแล้วก็ต้องได้รับปฏิบัติอย่างเคลยศึก คือ

1. สมาชิกของกองทัพคู่ศัตรูรวมทั้งสมาชิกของกองอาสาสมัครรักษาดินแดนและกองอาสาสมัคร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพ
2. สมาชิกกองอาสาสมัครรักษาดินแดนและกองอาสาสมัครอื่นใด รวมทั้งขบวนการใต้ดินของรัฐคู่สงครามที่ได้จัดตั้งอย่างมีระเบียบ ซึ่งกระทำการอยู่ภายในหรือภายนอกดินแดนของตนเอง แม้ว่าดินแดนของตนจะถูกยึดครองก็ตาม หากว่าบุคคลเหล่านี้ได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังนี้

- (ก) มีผู้บังคับบัญชาสั่งการรับผิดชอบ
- (ข) มีเครื่องหมายเห็นได้ในระยะไกล
- (ค) ถืออาวุธโดยเปิดเผย
- (ง) กระทำการรบตามกฎหมายและจารีตประเพณีการทำสงคราม

3. ผู้สังกัดในกองทัพประจำซึ่งมีความสวามิภักดิ์ต่อรัฐบาล หรือเจ้าหน้าที่ที่มีได้รับการรับรองจากประเทศที่กักกุม (เช่นทหารของรัฐบาลพลัดถิ่นเดอโกล)

4. บุคคลซึ่งร่วมอยู่ แต่มิได้สังกัดอยู่ในกองทัพโดยตรง และมีได้เป็นผู้ทำการรบ เช่น ผู้สื่อข่าวสงคราม กรรมกร ผู้รับเหมาส่งเสบียง ผู้รับผิดชอบต่อสวัสดิการกองทัพ หากว่าบุคคลเหล่านี้ได้รับอนุมัติจากกองทัพที่ตนร่วมอยู่ โดยกองทัพนั้นออกบัตรประจำตัวให้

5. บรรดาบุคคลประจำเรือรวมทั้งนายเรือ คนนำร่อง และผู้ฝึกหัดงานของเรือพาณิชย์และคนประจำอากาศยานพลเรือนของภาคีคู่พิพาท ถ้ามิได้รับการปฏิบัติที่ดีกว่าโดยบทบัญญัติอื่นของกฎหมายระหว่างประเทศ

6. พลเรือนในอาณาเขตที่ได้ถูกยึดครอง เมื่อกองทหารศัตรูเข้ามาใกล้ได้สมัครใจจับอาวุธต่อต้านโดยไม่มีเวลาจัดรวมกันเข้าเป็นหน่วยกองทหารประจำ หากว่าบุคคลเหล่านั้นถืออาวุธโดยเปิดเผย และเคารพต่อกฎหมายและจารีตประเพณีของการทำสงคราม

7. บุคคลซึ่งประเทศเป็นกลางหรือประเทศที่ไม่ใช่คู่สงครามได้รับเข้ามาในดินแดนของตนและบุคคลเหล่านั้นจะต้องถูกกักตัวไว้ตามบทบัญญัติกฎหมายระหว่างประเทศ

8. บุคคลที่สังกัดอยู่ หรือเคยสังกัดอยู่ในกองทัพของประเทศที่ถูกยึดครองหากว่าประเทศที่ยึดครองเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องกักกัน

เนื่องจากการกักกันเชลยศึกไม่ใช่เป็นการปราบปรามหรือเป็นการลงโทษทางอาญา แต่เป็นการเน้นมาตรการป้องกันเท่านั้น อนุสัญญาเจนีวาจึงวางหลักการเพื่อป้องกันมิให้มีการปฏิบัติต่อเชลยศึกอย่างโหดร้ายป่าเถื่อนโดยมอบให้เป็นหน้าที่ของรัฐผู้จับกุมเชลยศึกเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งตามปกติเป็นนายทหารของค่ายกักกัน ซึ่งจะต้องปฏิบัติต่อเชลยศึกตาม

หลักเกณฑ์ที่กำหนดในอนุสัญญาภายใต้ความดูแลของรัฐบาล ตามข้อบังคับของอนุสัญญาเจนีวา เชลยศึกไม่สามารถจะสละสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองจากอนุสัญญาได้ หรือรัฐคู่สงครามไม่มีอำนาจที่จะทำข้อตกลงพิเศษ ยกเว้นการปฏิบัติตามอนุสัญญาได้ (ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝรั่งเศสเคยเสนอที่จะปล่อยเชลยศึกเยอรมันภายใน 1 ปี ถ้าหากเชลยศึกเหล่านั้นยอมทำงานให้ รัฐบาลเยอรมันและรัฐบาลฝรั่งเศสได้เคยร่างอนุสัญญาจำกัดสิทธิเชลยศึกฝรั่งเศสซึ่งขัดกับหลักการในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ.1929) อนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับเชลยศึกมี 143 มาตรา ภาคผนวก 5 ฉบับ กล่าวถึงการคุ้มครองโดยทั่วไปแก่เชลยศึก การกักกัน การจับกุม คุ่มขัง และการปฏิบัติเรื่องอาหาร เครื่องนุ่งห่ม การรักษาพยาบาล

อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 3 ว่าด้วยการปฏิบัติต่อเชลยศึกได้ให้ความคุ้มครองแก่เชลยศึกในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. สถานที่กักขัง

ก. ที่กักขังเชลยศึกจะต้องห่างจากบริเวณที่มีการสู้รบหรือจะใช้เชลยศึกเป็นโล่กำบังไม่ได้

ข. ค่ายเชลยศึกต้องเหมาะสมกับสภาพ มีที่หลบภัยให้ด้วย

ค. ต้องดีพอเหมือนกับสภาพที่พักของทหารของรัฐผู้จับกุม ซึ่งตั้งมั่นอยู่ในแถบนั้น มีห้องพักสำหรับผู้หญิงต่างหาก

2. การให้อาหาร

ต้องเพียงพอและเป็นอาหารที่เชลยศึกเคยรับประทานในประเทศของตน

3. การใช้ทำงาน

เชลยศึกต้องได้รับค่าตอบแทนจากงานที่ทำ หนึ่งงานที่ทำได้ไม่ใช่งานที่เกี่ยวกับงานทหาร เช่น สร้างป้อมค่ายหรือผลิตอาวุธ และงานต้องไม่ใช่งานอันตราย เช่น ชุดแร่ในเหมืองแร่ระยะเวลาการทำงานต้องเป็นไปตามก.ม.แรงงานของรัฐที่ควบคุม

4. การรักษาพยาบาล

ถ้าเชลยศึกเจ็บป่วยจะต้องได้รับการรักษาพยาบาลและต้องได้

รับการตรวจสอบสุขภาพเดือนละ 1 ครั้ง

5. สิทธิอื่น ๆ

เชลยศึกมีสิทธิติดต่อกับครอบครัวของตนทันทีที่ถูกจับกุมหรือมาถึงค่ายเชลยศึกไม่เกิน 1 สัปดาห์ ส่งจดหมายได้เดือนละไม่น้อยกว่า 2 ฉบับ ไปรษณียบัตรไม่น้อยกว่าเดือนละ 4 ฉบับ และส่งโทรเลขเมื่อจำเป็น

6. การคุ้มครองสิทธิของเชลยศึก

เชลยศึกสามารถส่งตัวแทนเพื่อติดต่อกับเจ้าหน้าที่ที่ควบคุมหรือคณะกรรมการกาชาดสากลให้ปฏิบัติตามอนุสัญญาเจนีวาเกี่ยวกับเชลยศึก นอกจากนั้นเมื่อกระทำผิดก็จะต้องมีการพิจารณาคดีในศาล มีสิทธิอุทธรณ์ มีหมายแก้ต่างเช่นเดียวกับทหารของรัฐนั้น

ความผิดของเชลยศึก แยกออกเป็นความผิดทางอาญาและทางวินัย

ความผิดทางอาญา เป็นความผิดที่ละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกฎหมายอาญาของรัฐผู้กักกัน ซึ่งอาจถูกลงโทษถึงประหารชีวิต

ความผิดทางวินัย เป็นการทำความผิดกฎหมายข้อบังคับและคำสั่งอันใช้ในกองทัพของประเทศที่จับกุม เป็นความผิดเล็กน้อย ซึ่งจะลงโทษได้เพียง

ก. โทษปรับ

ข. งดเอกลักษณ์บางอย่าง

ค. ทำงานออกแรงวันละไม่เกิน 2 ชม.

ง. คุมขัง

โทษทางวินัยจะลงโทษอย่างไร้มนุษยธรรมทารุณหรือเป็นอันตรายต่ออนามัยของเชลยศึกไม่ได้ เช่น การเขียนตี ให้อดอาหาร หรือจำคุกในห้องมืด การพิจารณาคดีอาญาจะต้องพิจารณาในศาลเดียวกันกับการพิจารณาความผิดของทหารของรัฐผู้กักกัน

ถ้าเชลยศึกหนี จะลงโทษได้แต่เป็นความผิดทางวินัย ถ้าการหนีไม่ทำร้ายผู้ใด เชลยศึกที่หนีไปได้พ้นจากดินแดนของรัฐที่กักกันหรือรัฐพันธมิตรของรัฐผู้กักกัน หรือดินแดนที่รัฐผู้กักกันมีอำนาจครอบครองอยู่ เมื่อถูกจับภายหลังจะไม่ถูกลงโทษ ในการติดตามผู้หนีผู้ติดตามจะใช้อาวุธได้ก็ต่อเมื่อจำเป็นและต้องมีการเตือนก่อน

การสิ้นสุดความเป็นเชลยศึก

เชลยศึกอาจพ้นสภาพความเป็นเชลยศึกด้วยเหตุ

1. ส่งตัวเชลยศึกที่บาดเจ็บกลับประเทศเดิมหรือประเทศเป็นกลาง
2. การสู้รบยุติลง
3. เชลยศึกหลบหนีไปได้
4. ตาย

การปฏิบัติต่อผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วย

การปฏิบัติต่อเชลยศึกตามกฎหมายเกณฑ์ดังกล่าวมาแล้วใช้เฉพาะเชลยศึกที่มีสุขภาพสมบูรณ์ สำหรับเชลยศึกที่เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บได้มีอนุสัญญาคุ้มครองเป็นพิเศษ ครั้งก่อนการปฏิบัติต่อผู้เจ็บป่วยและบาดเจ็บจะถูกกำหนดโดยข้อตกลงพิเศษระหว่างแม่ทัพของคู่สงครามซึ่งกำหนดตามความเห็นชอบของตน ในระหว่างทำสงครามภายหลังสงครามอิตาลีโดยเฉพาะการรบอย่างโหดร้ายที่ Solferino (24 มิถุนายน 1859) ชาวสวิสเซอร์แลนด์ Henri Dunant และ Gustave Moynier ได้เรียกร้องให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการคุ้มครองผู้เจ็บป่วยและบาดเจ็บเป็นพิเศษในปี ค.ศ. 1864 ได้เกิดมีสนธิสัญญาคู่คุ้มครองผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วยลงนามโดยรัฐต่าง ๆ 12 รัฐ ที่เจนีวา เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 1864 และได้มีการทำอนุสัญญานี้ขึ้นอีกเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมฉบับแรกให้มีความสมบูรณ์ วันที่ 6 กรกฎาคม 1906 ที่กรุงเจนีวา วันที่ 27 กรกฎาคม 1929 และวันที่ 12 สิงหาคม 1949 ที่เจนีวา

อนุสัญญาระบุให้คู่สงครามต้องรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยและบาดเจ็บอย่างมีมนุษยธรรมโดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ เชื้อชาติ เพศ ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง ผู้เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บอย่างร้ายแรงรักษาให้หายไม่ได้ หรืออาจจะรักษาให้หายได้ แต่สุขภาพทางจิตและร่างกายทรุดโทรมเป็นอย่างมากจะต้องถูกส่งกลับประเทศ แม้ในขณะที่มีการสงคราม ส่วนผู้*ได้รับบาดเจ็บหรือป่วยอย่างร้ายแรงแต่อาจหายได้อาจจะถูกส่งไปพักรักษาตัวในประเทศเป็นกลาง สำหรับผู้ที่เจ็บป่วยหรือบาดเจ็บไม่ร้ายแรงสามารถที่จะรบได้อาจจะถูกกักกันไว้ในฐานะเชลยศึก หรือกักกันในประเทศเป็น

กลาง ถ้ารัฐจำเป็นต้องทิ้งบุคคลผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วยไว้ให้ข้าศึกจะต้องทิ้งยาและเจ้าหน้าที่พยาบาลให้ดูแลด้วย รัฐคู่สงครามต้องไม่ทำอันตรายหน่วยอาสาภาค ต้องไม่ยิงรถพยาบาลหรือโรงพยาบาล เว้นแต่จะใช้โรงพยาบาลเป็นที่ทำการทหาร จะต้องไม่โจมตี การขนย้ายผู้บาดเจ็บและผู้เจ็บป่วยศพ ผู้ตายในสนามรบจะต้องได้รับการเก็บหรือฝัง ถ้าจะเผาศพเป็นกรณีเกี่ยวกับสุขภาพหรือศาสนาของผู้ตายและต้องคืนกระดูกแก่ประเทศของเขาด้วย ถ้าทำได้ หลังการรบครั้งหนึ่ง ๆ ผู้บังคับบัญชาจะต้องสั่งให้มีการค้นหาผู้บาดเจ็บและผู้ตาย จะทำการทารุณต่อผู้บาดเจ็บและเหยียดหยามศพไม่ได้

ในปี ค.ศ.1977 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา 1949 และกำลังอยู่ในระหว่างรอให้ประเทศที่เป็นภาคีให้สัตยาบัน แต่ปัจจุบันประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบัน

การยึดครองดินแดนของข้าศึกทางทหาร

(Military Occupation of Territory)

หลักทั่วไปในการทำสงครามนั้น รัฐศัตรูก็จะต้องพยายามทำลายล้างอีกฝ่ายหนึ่งโดยมุ่งยึดครองดินแดนของรัฐศัตรูให้มากที่สุด ชัยชนะในการทำสงครามจึงขึ้นต่อความสำเร็จในการยึดครองดินแดน ซึ่งอยู่ภายใต้อธิปไตยของรัฐคู่ศัตรู การยึดครองดินแดนนี้ต้องเป็นการเข้าครอบครองโดยอำนาจทหาร ไม่ว่าจะมีการประกาศสงครามหรือไม่ก็ตาม ฉะนั้นการที่รัฐขอร้องให้รัฐอีกรัฐหนึ่งส่งทหารเข้าไปในดินแดนของตนจะด้วยเหตุผลใดก็ตามไม่ถือว่าเป็นการยึดครองดินแดนทางทหาร เมื่อก่อนนั้นการปฏิบัติต่อทรัพย์สิน ชีวิต ของพลเรือนและทรัพย์สินของรัฐ เป็นไปตามความต้องการของรัฐที่ยึดครอง ไม่มีกฎหมายใด ๆ ทั้งสิ้น รัฐที่ยึดครองอาจจะผนวกดินแดนที่ยึดครองเข้ากับดินแดนของตนก็ได้ หรือขายดินแดนที่ยึดมาให้แก่รัฐอื่นก็ได้ ต่อมา Vattel ได้เขียนหนังสือกล่าวว่า การได้ดินแดนจะได้โดยสัญญาสันติภาพ ในปี ค.ศ. 1713 ได้มีสนธิสัญญา Utrecht กำหนดยึดหลักข้อเขียนของ Vattel ตั้งแต่นั้นมาเริ่มมีความคิดว่าการยึดครองดินแดนยังไม่ได้ทำให้ได้อำนาจอธิปไตยในดินแดนที่ตนยึดครอง ในศตวรรษที่ 19 ได้

มีความคิดเห็นโน้มเอียงที่จะวางหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อดินแดนที่ถูกยึดครองให้มีมนุษยธรรมยิ่งขึ้น จึงได้มีอนุสัญญากรุงเฮกเกี่ยวกับการทำสงครามทางบก ฉบับที่ 4 ค.ศ.1907 หมวดที่ 3 มาตรา 42-56 ได้บัญญัติกฎเกณฑ์ที่รัฐผู้ยึดครองจะต้องถือปฏิบัติเกี่ยวกับการปกครองในดินแดนที่ยึดครอง การปฏิบัติต่อทรัพย์สินของรัฐศัตรูและทรัพย์สินของเอกชนของรัฐศัตรู เนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายอักษะโดยเฉพาะเยอรมันได้ละเมิดกฎเกณฑ์ในการทำสงครามทางบกตามอนุสัญญากรุงเฮกอยู่เสมอ จึงได้มีความพยายามที่จะวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการป้องกันพลเรือนในยามสงครามให้รัดกุมยิ่งขึ้นได้มีการประชุมเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศที่ลอนดอนวันที่ 10-12 กรกฎาคม 1943 และการประชุมระหว่างชาติขององค์การกาชาดสากลครั้งที่ 17 ที่กรุงสต็อกโฮล์ม วันที่ 20-23 สิงหาคม 1946 แนวความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันพลเรือนในยามสงครามของการประชุมทั้ง 2 ครั้งทำให้เห็นความจำเป็นที่จะต้องร่างอนุสัญญาขึ้นใหม่ ดังนั้นรัฐต่าง ๆ จึงได้ตกลงทำอนุสัญญาเจนีวา ฉบับที่ 4 เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.1949 ว่าด้วยการป้องกันพลเรือนในเวลาสงครามขึ้น ซึ่งหมวดที่ 3 มาตรา 40-78 ได้กล่าวถึงการปฏิบัติต่อพลเรือนในดินแดนที่ถูกยึดครองทำให้เอกชนในดินแดนยึดครองได้รับการคุ้มครองยิ่งขึ้น

กฎหมายระหว่างประเทศได้แยกการโจมตี (invasion) จากการยึดครอง (Occupation) ก่อนการยึดครองดินแดนศัตรู จะต้องมีการโจมตีก่อน อนุสัญญากรุงเฮกระบุว่าถ้าจะยึดดินแดนที่ถูกยึดครองก็ต่อเมื่อดินแดนนั้นอยู่ใต้อำนาจของรัฐคู่สงคราม และถือว่าการยึดครองสิ้นสุดต่อเมื่อผู้ยึดครองถอนตัวออกจากดินแดนหรือหมดอำนาจ ข้อแตกต่างนี้อาจจะมีผลสำคัญในกรณีที่ประชาชนในดินแดนที่ยังไม่ถูกยึดครองจับอาวุธขึ้นต่อสู้ข้าศึก เมื่อกองทัพศัตรูใกล้เข้ามาโดยถืออาวุธอย่างเปิดเผย และปฏิบัติตามกฎหมายและจารีตประเพณีแห่งสงคราม (Levée en masse) จะต้องได้รับการปฏิบัติเช่นพลเรือน แต่สำหรับดินแดนที่ยึดครองแล้ว ประชาชนที่จับอาวุธขึ้นสู้กองทัพยึดครอง จะไม่ได้รับการคุ้มครองในการปฏิบัติเช่นพลเรือน และอาจจะถูกลงโทษตัดสินโดยศาลของรัฐผู้ยึดครองด้วย

โดยหลักการแล้วกฎหมายระหว่างประเทศถือว่าการยึดครองไม่ก่อให้เกิดการโอนอำนาจอธิปไตยในดินแดนที่ยึดครองไปยังรัฐที่ยึดครองโดยเด็ดขาด เพียงแต่รัฐยึดครองเป็นผู้ใช้อำนาจการปกครองชั่วคราว โดยนิตินัยยังถือว่าอำนาจอธิปไตยยังเป็นของรัฐที่ถูกยึดครองอยู่ แต่ได้ถูกระงับไปเพียงชั่วคราวเท่านั้น รัฐที่ถูกยึดครองไม่มีอำนาจที่จะผนวกดินแดนที่ยึดครองเข้ากับดินแดนของตน จนกว่าจะได้มีสัญญาสันติภาพกำหนดให้มีการผนวกดินแดนได้ (อเมริกาได้ยึดลัทธิติมสันที่จะไม่ยอมรับการผนวกดินแดนที่ยึดครองเข้ากับรัฐที่ยึดครอง) ศาลฎีกาฝรั่งเศสได้เคยพิพากษาเมื่อ 20 ธันวาคม 1919 ว่าดินแดนที่อยู่ใต้การยึดครองไม่ถือว่าเป็นดินแดนของรัฐยึดครอง

อำนาจปกครองในการยึดครองดินแดน และการปฏิบัติต่อทรัพย์สินของรัฐ และของเอกชนรวมทั้งตัวบุคคลในดินแดนที่ยึดครองของฝ่ายยึดครอง ตามอนุสัญญากรุงเฮกและอนุสัญญาเจนีวาอาจแยกพิจารณา ดังนี้

1. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อการปกครองและบริการสาธารณะ
2. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อทรัพย์สินของรัฐศัตรู
3. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อทรัพย์สินของเอกชนของรัฐศัตรู
4. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อพลเรือนในดินแดนที่ถูกยึดครอง

1. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อการปกครองและบริการสาธารณะ

การยึดครองไม่เป็นเหตุให้การปกครองและบริการสาธารณะซึ่งดำเนินไปตามปกติก่อนการยึดครองต้องหยุดชะงักลง

มาตรา 43 ของอนุสัญญากรุงเฮกได้ระบุนำห้ามมิให้รัฐผู้ยึดครองแก้ไขลักษณะของการปกครองเกี่ยวกับอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจปกครอง และอำนาจตุลาการ นอกจากความจำเป็นทางการทหารหรือเพื่อความสงบเรียบร้อยบังคับให้กระทำกฎหมายอาญาที่ใช้อยู่ในดินแดนที่ถูกยึดครองยังคงใช้บังคับต่อไป นอกจากจะถูกยกเลิกหรือระงับโดยรัฐผู้ยึดครอง เพราะเป็นการคุกคามต่อความปลอดภัยของรัฐผู้ยึดครอง หรือเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามอนุสัญญากรุงเฮก (เช่นกฎหมายแบ่งแยกเชื้อชาติ) กฎหมาย

อาญาที่ออกโดยรัฐผู้ยึดครองจะมีผลใช้บังคับต่อเมื่อได้ประกาศให้ประชาชนทราบเป็นภาษาพื้นเมือง และไม่มีผลบังคับย้อนหลัง (ศาลพิเศษกรุงเฮกได้เคยตัดสินเมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน 1946 ว่ากฎหมายของรัฐผู้ยึดครองไม่ก่อให้เกิดภาระที่ชอด้วยกฎหมายต่อประชาชนในดินแดนยึดครอง นอกเสียจากว่าเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อประโยชน์ของดินแดนที่ถูกยึดครองเท่านั้น)

ในด้านอำนาจตุลาการ ศาลยังคงใช้กฎหมายของดินแดนที่ถูกยึดครองพิจารณาคดีและตัดสินคดีในนามของรัฐที่ถูกยึดครอง แต่รัฐที่ยึดครองยังมีอำนาจที่จะจัดตั้งศาลเพื่อพิจารณาคดีที่กระทบกระเทือนความมั่นคงของกองทัพยึดครองในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมันได้ตั้งศาลทหารพิจารณาคดีเกี่ยวกับความผิดที่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของกองทัพในเขตยึดครอง โดยผู้บัญชาการทหารเป็นผู้กำหนดโทษ ชนิดความผิด และวิธีดำเนินคดีซึ่งไม่ให้หลักประกันเพียงพอ แก่ผู้ถูกกล่าวหา สำหรับความผิดที่กระทำโดยทหารที่ยึดครองจะต้องถูกพิจารณาลงโทษโดยศาลของผู้ยึดครองตามกฎหมายของผู้ยึดครอง ในด้านการปกครองเจ้าหน้าที่ปกครองและข้าราชการยังคงปฏิบัติหน้าที่ตามปกติ เว้นแต่ข้าราชการฝ่ายปกครองระดับสูงเช่นผู้ว่า, นายอำเภอ อาจจะถูกปลดได้ เพื่อความปลอดภัยของกองทัพ ถ้าข้าราชการผู้ใดปฏิเสธไม่ทำงานเพราะความรู้สึกในต้านมโนธรรม ผู้ยึดครองไม่มีสิทธิบังคับหรือลงโทษได้นอกจากความจำเป็นทางทหารและจะบังคับให้เจ้าหน้าที่สาบานว่าจะจงรักภักดีไม่ได้ ผู้ยึดครองจะต้องไม่แก้ไขระเบียบข้าราชการพลเรือนและข้าราชการตุลาการของดินแดนที่ถูกยึดครอง

นอกจากนั้นรัฐที่ยึดครองมีหน้าที่ที่จะต้องกระทำให้เกิดความสงบเรียบร้อยในดินแดนที่ถูกยึดครอง และให้บริการสาธารณะดำเนินไปโดยปกติ นอกจากนี้ยังมีอำนาจกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น อิตาลีเคยประกาศยกเลิกทาสที่เอธิโอเปียขณะยึดครองประเทศนั้นเมื่อ 12 เมษายน 1936 นักนิติศาสตร์ยอมรับว่ารัฐที่ยึดครองมีอำนาจที่จะจำกัดอำนาจอธิปไตยของรัฐที่ถูกยึดครองเพราะเหตุผลเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของรัฐที่ยึดครอง ศาลอนุญาโตตุลาการได้มีความเห็นเช่นเดียวกัน ปรากฏตามคำพิพากษา

ลงวันที่ 9 มิถุนายน 1931 เกี่ยวกับคดี Chevreau อนุสัญญากรุงเฮกยอมให้รัฐผู้ยึดครองมีอำนาจออกกฎหมายข้อบังคับ เพื่อความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของประชาชน มีอำนาจเก็บภาษีอากรแต่ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายที่ใช้อยู่และต้องจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในการปกครองดินแดนที่ถูกยึดครอง จะนำไปใช้เป็นของตนเองไม่ได้ และจะพิมพ์ธนบัตรเองนำมาใช้ในเขตยึดครองไม่ได้เช่นกัน

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายยึดครองเยอรมันได้เปลี่ยนแปลงระบบการปกครองตุลาการ นิติบัญญัติของเยอรมัน และรัสเซียซึ่งยึดครองประเทศยุโรปตะวันออก เช่น บัลแกเรีย รูมาเนีย ฮังการี ก็เปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศเหล่านี้เป็นระบบคอมมิวนิสต์ซึ่งขัดกับหลักการดังกล่าวของอนุสัญญากรุงเฮก

2. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อทรัพย์สินของรัฐศัตรู (Public Property)

อนุสัญญากรุงเฮกแยกทรัพย์สินของรัฐออกเป็น อสังหาริมทรัพย์ (Immovable) และสังหาริมทรัพย์ (Movable) สังหาริมทรัพย์ของรัฐศัตรูอาจถูกริบได้ถ้าหากสามารถใช้โดยตรงหรือทางอ้อมในการทำสงคราม เช่น เงินสด ใบหุ้น พันธบัตร อาวุธ รถถัง รถส่งเสบียง เครื่องใช้ในการขนส่งหรือในการสื่อสาร แม้ว่าจะตกอยู่ในความครอบครองของเอกชน แต่ถ้าพิสูจน์ได้ว่าเป็นทรัพย์สินของรัฐก็ต้องถูกริบ แต่ถ้าเป็นเงินที่รัฐยึดถือไว้เพื่อจ่ายให้แก่เอกชนจะริบไม่ได้ เช่นกองทุนเบี้ยบำนาญ ซึ่งจะต้องจ่ายให้แก่ผู้รับบำนาญ หรือเงินของเอกชนที่ฝากไว้ในธนาคารของรัฐ หรือควบคุมโดยรัฐ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมันได้ละเมิดกฎหมายดังกล่าวโดยได้ยึดเงินของเอกชนในธนาคารเอกชนซึ่งควบคุมโดยรัฐและได้ยึดทองประมาณ 100 ล้านแฟรังก์จากธนาคารเบลเยียม โดยนำไปขายให้ธนาคารสวิสเซอร์แลนด์ มาตรา 56 ของอนุสัญญากรุงเฮกห้ามรัฐยึดครองริบสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของเทศบาลเพราะถือว่าทรัพย์สินของเทศบาลเป็นเสมือนหนึ่งทรัพย์สินของเอกชน สังหาริมทรัพย์ที่ใช้ในการศาสนา การศึกษาและการกุศล ศิลปะและวิทยาศาสตร์ เช่นสิ่งของที่ใช้ในวัด มหาวิทยาลัย โรงเรียน โรงพยาบาล

พิพธิภณท์ ในส่วนที่เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ของรัฐศัตรู รัฐที่ยึดครองไม่มี สิทธิจะริบอสังหาริมทรัพย์ได้ จะขายหรือเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ไม่ได้ แต่อาจ ใช้ประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ได้ เช่นใช้โรงพยาบาล อาคาร สถานที่ ราชการ และอาจจะหาประโยชน์จากอสังหาริมทรัพย์ได้ เช่นตัดไม้ในป่า ขุดแร่ในเมืองแร่ ขายพืชผลจากการเกษตรของรัฐศัตรูแต่จะต้องไม่ใช่ จนกระทั่งเป็นการทำลายหมดไป เยอรมันเคยทำลายป่าของเบลเยียมหลัง สงครามโลกครั้งที่ 1 ต้องยกเมือง Eupen และ Malmedy ให้เบลเยียมชดใช้ เป็นค่าเสียหาย

3. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อทรัพย์สินของเอกชนของรัฐศัตรู

โดยหลักทั่วไป ทรัพย์สินของเอกชนไม่ว่าจะเป็นอสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์ได้รับการคุ้มครองจะริบไม่ได้ มาตรา 46 ของอนุสัญญา กรุงเฮก มีวัตถุประสงค์จะคุ้มครองสิทธิในครอบครัวชีวิต เกียรติยศ และ ทรัพย์สินของบุคคล อีกทั้งความเชื่อมั่นในศาสนา แต่ก็ได้กำหนดข้อยกเว้น บางกรณียอมให้กองทัพยึดครองใช้ทรัพย์สินของเอกชน กล่าวคือ

1. รัฐผู้ยึดครองมีสิทธิเกณฑ์ทรัพย์สินของเอกชนซึ่งเป็นสิ่งของ หรือที่อยู่อาศัยมาใช้ได้เพื่อความจำเป็นของกองทัพที่ยึดครอง ซึ่งจะใช้หรือ บริโภคทันที มิใช่เป็นไปเพื่อเพิ่มความร่ำรวยให้แก่กองทัพยึดครอง เช่น ยึดบ้านหรือรถยนต์ โกดัง อุปกรณ์การส่งข่าวและขนส่งไม่ว่าทางอากาศ ทางทะเล และทางบกของเอกชนมาใช้ในการสงคราม การเกณฑ์สิ่งของ เพื่อนำมาทำลายหรือเพื่อป้องกันไม่ให้ตกอยู่ในเงื้อมมือของศัตรูยอมทำไม่ได้ นอกจากจะเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวดในทางทหาร การเกณฑ์ทรัพย์สิน ของเอกชนจะต้องได้ส่วนสัมพันธ์กับทรัพยากรของดินแดนนั้น หมายถึงว่า จะต้องไม่เกณฑ์ทรัพย์สินนั้นไปจนเป็นที่เดือดร้อนแก่ประชาชนในดินแดน ยึดครองสิ่งของที่ถูกเกณฑ์ไปรัฐที่ยึดครองอาจจะนำไปใช้นอกดินแดนที่ยึด ครองได้ ผู้ออกคำสั่งในการเกณฑ์สิ่งของต้องเป็นผู้มีอำนาจทางทหารของ กองทัพยึดครอง ถ้ากระทำโดยเจ้าหน้าที่พลเรือนของศัตรูถือว่าไม่ชอบ และ เจ้าของทรัพย์สินจะต้องได้รับการชดใช้เป็นเงินสดหรือเป็นพันธบัตร ใบหุ้น

ศาลอนุญาโตตุลาการเยอรมัน-รูมาเนีย ได้ตัดสินเมื่อวันที่ 27 กันยายน 1928 ระบุว่า การเกณฑ์สิ่งของในดินแดนยึดครองมีสภาพเหมือนกับการเวรคืนทรัพย์สินของเอกชนเพื่อประโยชน์สาธารณะ เพราะฉะนั้นจะต้องจ่ายค่าทดแทนอย่างยุติธรรม การจ่ายค่าทดแทนนี้อาจจะมีการตกลงกันในสัญญาสันติภาพเมื่อสงครามสงบแล้ว

2. รัฐผู้ยึดครองมีสิทธิจะยึดวัตถุที่ใช้ในการสงคราม เช่น อาวุธ ซึ่งแม้จะเป็นของเอกชนก็ตาม

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 เยอรมันได้ละเมิดกฎหมายดังกล่าว โดยได้ทำการริบทรัพย์สินของเอกชนในดินแดนยึดครองและนำกลับไปประเทศของตนมากมาย

4. หลักเกณฑ์ในการปฏิบัติต่อพลเรือนในดินแดนที่ถูกยึดครอง

อนุสัญญาเจนีวา 1949 ว่าด้วยการป้องกันบุคคลพลเรือนในเวลาสงครามได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มความคุ้มครองแก่พลเรือนให้รัดกุมและกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าอนุสัญญากรุงเฮกตามปกติพลเรือนในดินแดนที่ถูกยึดครองต้องตกอยู่ใต้อำนาจปกครองของกองทัพยึดครองมีหน้าที่ปฏิบัติตามด้วยบทกฎหมายที่ใช้บังคับในดินแดนที่ยึดครอง สำหรับบุคคลที่ไม่มีสัญชาติของประเทศที่ถูกยึดครองอาจออกนอกดินแดนที่ถูกยึดครองได้ คู่สงครามมีสิทธิที่จะกักกันพลเรือนในดินแดนของตนหรือในดินแดนที่ถูกยึดครองก็ต่อเมื่อเป็นความจำเป็นเกี่ยวกับความมั่นคงปลอดภัยของรัฐหรือเมื่อพลเมืองผู้นั้นร้องขอให้ได้รับการกักกัน รัฐที่ยึดครองจะบังคับให้ประชาชนแจ้งข่าวเกี่ยวกับกองทัพของศัตรู หรือระบบการป้องกันไม่ได้ พลเมืองจะต้องไม่ถูกบังคับให้สาบานว่าจะซื่อสัตย์ต่อกองทัพยึดครอง การโฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้ประชาชนเข้ามาร่วมกับกองทัพเป็นสิ่งต้องห้าม รัฐยึดครองอาจใช้ให้ประชาชนทำงานได้แต่ต้องไม่ใช่งานที่เกี่ยวกับการสงครามเช่น สร้างป้อม ค่าย โรงงานผลิตอาวุธ จะใช้ประชาชนไม่ได้ อนุสัญญาเจนีวาระบุว่าพลเรือนถูกบังคับให้ทำงานได้ต้องมีอายุเกิน 18 ปี และจะต้องนำกฎหมายควบคุมแรงงานในดินแดนยึดครองมาใช้บังคับด้วย และผู้ทำงานต้องได้รับค่าจ้างตามสมควร

อนุสัญญากรุงเฮกไม่ได้กล่าวถึงการนำบุคคลออกไปจากดินแดนที่ถูกยึดครองระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมันได้นำพลเรือนในดินแดนที่ยึดครองหลายล้านคนไปทำงานในประเทศเยอรมันซึ่งนับได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่ชอบ (ในเดือนเมษายน 1945 มีประชาชนสัญชาติศัตรูประมาณ 18 ล้านคนในเยอรมัน ซึ่งเยอรมันนำมาจากประเทศต่าง ๆ ที่ยึดครองได้รวมทั้งกรรมกร) แม้ว่ารัฐผู้ยึดครองจะอ้างว่ามีคนว่างงานมากในดินแดนยึดครอง ก่อให้เกิดการคุกคามต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของกองทัพยึดครองก็ตาม ศาลอาชญากรรมแวร์ม็อบได้ตัดสินว่าการนำประชาชนออกนอกดินแดนยึดครองเป็นการกระทำที่ไม่ชอบและขัดต่อศีลธรรม มาตรา 49 อนุสัญญาเจนีวาจึงได้ระบุนำพลเรือนไปทำงานนอกดินแดนยึดครองไม่ว่าด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตามแต่ รัฐผู้ยึดครองมีอำนาจอพยพประชาชนทั้งหมดหรือบางส่วนออกจากบริเวณส่วนใดส่วนหนึ่ง ถ้าความปลอดภัยของประชาชนหรือความจำเป็นอย่างยิ่งยวดทางทหารบังคับให้ต้องทำเช่นนั้น และจะต้องนำประชาชนกลับมาในบริเวณเดิมทันทีเมื่อการรบในบริเวณนั้นได้ยุติลง รัฐผู้ยึดครองต้องรับและอำนวยความสะดวกแก่องค์การที่มีจุดประสงค์เพื่อมนุษยธรรม เช่น สภากาชาด คณะกรรมการการชาดระหว่างประเทศ ที่มีความประสงค์ช่วยเหลือประชาชนในดินแดนยึดครองพลเรือนในดินแดนยึดครองมีอำนาจปฏิบัติศาสนกิจตามปกติ ในการกระทำความผิดอาญาจะลงโทษประหารชีวิตได้ เฉพาะความผิดเกี่ยวกับการจารกรรมและก่อวินาศกรรม ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาซึ่งกฎหมายที่ใช้ในเขตยึดครองบัญญัติให้มีโทษประหารชีวิต แต่จะลงโทษประหารชีวิตแก่ผู้มีอายุต่ำกว่า 18 ปีไม่ได้ ผู้ถูกพิพากษาให้ประหารชีวิตมีสิทธิร้องขอภัยโทษและจะประหารชีวิตได้ต้องพ้นระยะหกเดือนนับจากวันที่ผู้ต้องหาทราบคำพิพากษาเด็ดขาด ผู้ถูกพิพากษาต้องได้รับอาหารและการปฏิบัติตามสุขวิทยา ผู้เยาว์จะต้องได้รับการดูแลเป็นพิเศษ

การละเมิดต่อหลักเกณฑ์ในการทำสงครามตามอนุสัญญากรุงเฮกเป็นความผิดที่รัฐที่ละเมิดจะต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายทดแทน และผู้

ละเมิดจะต้องถูกลงโทษก่อนปี ค.ศ.1914 การปราบปรามผู้ละเมิด หลักเกณฑ์ในการทำสงครามเป็นอำนาจภายในของรัฐที่จะลงโทษผู้กระทำผิด ซึ่งอาจจะเป็นทหารของกองทัพของตนหรือของรัฐคู่ศัตรู หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 สนธิสัญญาแวร์ซายได้ระบุให้มีการลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายสงครามให้ดำเนินคดีแก่พระเจ้าไกเซอร์ และนายทหารเยอรมันและให้เยอรมันส่งตัวผู้กระทำผิดเหล่านี้มาให้ศาลทหารสัมพันธมิตรลงโทษ แต่ความคิดในอันที่จะลงโทษอาชญากรสงครามตามสนธิสัญญาแวร์ซายได้ประสบความสำเร็จล้มเหลวไม่สามารถนำตัวผู้กระทำผิดมาขึ้นศาลได้ ฮอลแลนด์ได้ปฏิเสธการส่งตัวพระเจ้าไกเซอร์ให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร โดยอ้างว่าเป็นความผิดทางการเมืองและตามกฎหมายของฮอลแลนด์อนุญาตให้ผู้กระทำผิดการเมืองลี้ภัยในประเทศของตนได้ สำหรับผู้กระทำผิดกฎหมายสงครามซึ่งโดยมากเป็นทหารเยอรมันเนื่องจากการได้รับการยุ่งยากในการส่งตัวผู้ต้องหา ฝ่ายสัมพันธมิตรจึงได้ยอมให้ศาลเยอรมันพิจารณาเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ประกาศหลักการในการลงโทษอาชญากรสงครามที่มอสโคว์ 1943 ซึ่งแยกอาชญากรสงครามออกเป็น 2 ประเภทคือ

ประเภทแรกได้แก่ผู้กระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายของสงครามเพียงเล็กน้อยถือว่าเป็นอาชญากรที่ไม่สำคัญมอบให้ประเทศของอาชญากรสงครามนั้นเป็นผู้ตัดสินตามกฎหมายของรัฐนั้น (เช่น จอมพล ป.พิบูลสงคราม, หลวงวิจิตรวาทการ)

ประเภทที่สองได้แก่ผู้กระทำผิดอย่างมาก เช่นผู้นำนาซีเยอรมันจะต้องพิจารณาโดยศาลทหารสัมพันธมิตร

ความผิดอาชญากรสงครามซึ่งจะถูกลงโทษเป็นความผิดต่อสันติภาพต่อกฎหมายสงครามและต่อมนุษยธรรม

ได้มีการตั้งศาลทหารพิจารณาความผิดอาชญากรสงครามที่สำคัญที่นูเรมเบิร์ก ปรากฏว่ามีอาชญากรสงคราม 22 คนถูกฟ้อง ถูกตัดสินประหารชีวิต 12 คน ปลดปล่อย 3 คน จำคุก 7 คน ที่โตเกียวได้มีการตั้งศาลทหารทำนองนี้เช่นกัน

สำหรับประเทศไทยได้มีการพิพากษาคดีอาชญากรรมสงครามโดยได้ออกกฎหมายอาชญากรรมสงคราม พ.ศ.2488 ซึ่งกำหนดว่า อาชญากรรมสงครามหมายถึงผู้กระทำการติดต่อวางแผนการศึก เพื่อทำสงครามรุกราน กระทำการละเมิดต่อมนุษยธรรม กดขี่ข่มเหงในทางการเมือง, เศรษฐกิจ หรือทางศาสนา เป็นต้น กฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายพิเศษได้บัญญัติให้ตั้งกรรมการสอบสวนพิเศษขึ้นคณะหนึ่ง ทำการเป็นโจทก์ฟ้องคดีแทนอัยการ และต้องฟ้องต่อศาลฎีกาเลยโดยให้จำเลยมีทนายความแก้ต่างโทษมีประหาร, จำคุกตลอดชีวิต, 20 ปี ริบทรัพย์สินส่วนตัวด้วย ซึ่งจอมพล ป.พิบูลสงคราม และบุคคลอีกหลายคนตกเป็นจำเลย แต่ศาลฎีกาในคดีที่ 1/2489 ได้ตัดสินว่าพระราชบัญญัติอาชญากรรมสงครามขัดต่อรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2489 มาตรา 14 ซึ่งบัญญัติว่าภายในบังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ ในร่างกาย เกษสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพศาลฎีกาเห็นว่า มาตรา 14 เป็นข้อบัญญัติรับรองเสรีภาพในการกระทำด้วย คำว่าเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกายจึงไม่หมายเฉพาะเพียงไม่ให้ใครมาทำอะไรเรา แต่หมายรวมถึงเราจะทำอะไรก็ได้ด้วย หากการนั้นอยู่ภายในบังคับของกฎหมาย คือต้องไม่มีกฎหมายห้ามไว้จะเป็นโดยตรงหรือโดยอ้อมในขณะกระทำ หากกฎหมายใดบัญญัติย้อนหลังลงโทษการกระทำที่แล้วมาย่อมขัดกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 14 ศาลฎีกาจึงพิพากษาชี้ขาดว่า พระราชบัญญัติอาชญากรรมสงคราม พ.ศ.2488 เฉพาะที่บัญญัติลงโทษการกระทำก่อนวันใช้พระราชบัญญัติขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงยกฟ้องปล่อยจำเลยพ้นข้อหาไป

ระยะเวลาการฟ้องร้องอาชญากรรมสงครามนั้น รัสเซียถือว่าไม่มีกำหนดอายุความจับได้เมื่อไหร่ก็ฟ้องเมื่อนั้น แต่กฎหมายเยอรมันกำหนดว่าอาชญากรรมสงครามที่ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับการฆาตกรรมจะฟ้องได้จนกระทั่งถึงปี 1979 แต่สำหรับกรณีอื่นไม่มีจำกัดเวลา แต่ต่อมาได้ออกกฎหมายยกเลิกโดยให้ฟ้องร้องคดีฆาตกรรมได้ เฉพาะฆาตกรรมชาวยิวไม่มีกำหนดเวลา